

YOSHLAR ORASIDA ISHSIZLIKNING IQTISODIY VA IJTIMOY TA'SIRI: O'ZBEKISTON MISOLIDA

Muhammadov Diyorbek Davlatjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti, Iqtisodiyot yo'nalishi 2-kurs talabasi

Rahmiddinov Asadbek Sobirjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti, Iqtisodiyot yo'nalishi 2-kurs talabasi

Abdisamatov Shuxratjon Abdinazarovich

Farg'ona davlat universiteti, Katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda yoshlar orasida ishsizlikning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilingan. 2022-2025-yillar statistik ma'lumotlari asosida yoshlar ishsizligining dinamikasi, sabablar va oqibatlar tizimli ravishda o'rganilgan. Ishsizlikning YaIMga ta'siri, kambag'allik, migratsiya, jinoyatchilik va ruhiy muammolar bilan bog'liqligi ko'rsatilgan. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan bandlik dasturlari va ularning samaradorligi baholangan. Maqola xulosasida amaliy takliflar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ishsizlik, yoshlar bandligi, ijtimoiy oqibatlar, iqtisodiy oqibatlar, O'zbekiston mehnat bozori, Okun qonuni, yoshlar daftari, bandlik dasturi.

Аннотация: В данной статье анализируются экономические и социальные последствия безработицы среди молодёжи в Узбекистане. На основе статистических данных за 2022–2025 годы систематически изучена динамика молодёжной безработицы, её причины и последствия. Показана связь безработицы с падением ВВП, ростом бедности, миграцией, преступностью и психологическими проблемами. Оценена эффективность государственных программ занятости. В заключении сформулированы практические предложения.

Ключевые слова: безработица, занятость молодёжи, социальные последствия, экономические последствия, рынок труда Узбекистана, закон Оукена, молодёжная тетрадь, программа занятости.

Annotation: This article analyzes the economic and social consequences of youth unemployment in Uzbekistan. Based on statistical data from 2022 to 2025, the dynamics, causes and consequences of youth unemployment are systematically studied. The relationship between unemployment and GDP decline, poverty, migration, crime and psychological problems is demonstrated. The effectiveness of state employment programs is assessed. The conclusion presents practical recommendations.

Keywords: unemployment, youth employment, social consequences, economic consequences, Uzbekistan labor market, Okun's law, youth notebook, employment program.

KIRISH: Ishsizlik — zamonaviy iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, ayniqsa yoshlar orasida keng tarqalgan holat sifatida alohida e'tiborni talab etadi. O'zbekistonda aholining demografik tarkibi nuqtai nazaridan yoshlar ulushi juda yuqori

bo'lib, 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra 14-30 yoshli yoshlar soni 9,6 million kishini, ya'ni umumiy aholining 25,7 foizini tashkil etadi.

Har yili mehnat bozoriga 600 mingdan ortiq yangi ishchi kuchi qo'shilayotgan sharoitda ishsizlik muammosi ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik uchun jiddiy tahdid sifatida namoyon bo'lmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, 2030-yilga borib bu ko'rsatkich yiliga 1 million kishiga yetishi kutilmoqda. Bunday holat davlat va jamiyat zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

Ushbu maqolada O'zbekistonda yoshlar ishsizligining 2022-2025-yillar davomidagi dinamikasi, uning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari hamda davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlarning samaradorligi o'rganiladi. Tahlil rasmiy statistik ma'lumotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy adabiyotlar asosida amalga oshiriladi.

1. Ishsizlik tushunchasi va uning turlari

Makroiqtisodiyot fanida ishsizlik — ish qidiruvchi va bunga qodir bo'lgan, ammo ish topa olmagan mehnat resurslarining bir qismi sifatida tavsiflanadi. Ishsizlikning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- Friksion ishsizlik — ish o'rnini o'zgartirish davridagi vaqtincha ishsizlik holati;
- Tarkibiy ishsizlik — mehnat bozorining tarkibiy o'zgarishlaridan kelib chiqqan ishsizlik;
- Tsiklik ishsizlik — iqtisodiy inqiroz va tanazzullar natijasida yuzaga keladigan ishsizlik;
- Yashirin ishsizlik — rasman band bo'lsa ham, to'liq samarali band bo'lmagan shaxslar toifasi.

O'zbekiston sharoitida yoshlar orasida friksion, tarkibiy va yashirin ishsizlikning birikmasini kuzatish mumkin. Bundan tashqari, ta'lim muassasasini tugatib, ish topa olmagan bitiruvchilar alohida ijtimoiy guruhni tashkil etadi va ularning muammosi davlat siyosatining markaziy masalasiga aylangan.

Tabiiy ishsizlik darajasi nazariyasiga ko'ra, iqtisodiyot uchun 4-5 foizlik ishsizlik darajasi me'yor hisoblanadi. O'zbekistonda umumiy ishsizlik darajasi 2025-yilga kelib 4,9 foizga tushganligi rasmiy ma'lumotlarda qayd etilgan bo'lsa-da, yoshlar orasida bu ko'rsatkich ikki barobar yuqori bo'lib qolmoqda.

2. O'zbekistonda yoshlar ishsizligining statistik tahlili

O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda ishsizlik darajasi ijobiy dinamikaga ega. Quyidagi 1-jadval ushbu ko'rsatkichlarni aks ettiradi:

1-jadval. O'zbekistonda ishsizlik ko'rsatkichlari dinamikasi (2022-2025)

Ko'rsatkich	2022	2023	2024	2025
Umumiy ishsizlik darajasi (%)	5.9	5.7	5.5	4.9

Yoshlar ishsizligi 15-29 yosh (%)	12.8	12.1	11.4	10.2
Ishsiz yoshlar soni (ming kishi)	420	385	344	290
Mehnat bozoriga yangi kiruvchilar (ming)	560	580	600	620

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2025-yil ma'lumotlari.

1-jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, umumiy ishsizlik darajasi 2022-yildagi 5,9 foizdan 2025-yilga kelib 4,9 foizga kamaygan. Biroq yoshlar ishsizligi umumiy ko'rsatkichdan ikki barobar yuqori bo'lib, 2025-yilda 10,2 foizni tashkil etmoqda. Har yili mehnat bozoriga 600 mingdan ortiq yosh kirib kelishi ishsiz yoshlar sonini mutlaq qiymatlarda sezilarli darajada saqlab turmoqda.

2024-yil boshida 344 ming nafar ishsiz yosh ro'yxatga olingan bo'lsa, yilning 9 oyi mobaynida ularning 219 ming nafari ish bilan ta'minlangan. Qolgan 125 ming nafar yosh, asosan, o'sha yil maktabni tugatib, oliy ta'lim muassasalariga kira olmagan bitiruvchilardan iborat edi.

3. Ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari

Yoshlar ishsizligining iqtisodiy oqibatlari ko'p qirrali bo'lib, ularni quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha tahlil qilish mumkin:

3.1. YaIMga ta'sir (Okun qonuni)

Nobel mukofoti sovrindori Arthur Okun tomonidan asoslangan Okun qonuniga ko'ra, ishsizlikning har 1 foizga ko'payishi YaIMning 2-2,5 foizga kamayishiga olib keladi. O'zbekiston sharoitida yoshlar ishsizligi darajasi umumiy darajadan 2 barobar yuqori ekanligini inobatga olsak, bu ko'rsatkich mamlakatning iqtisodiy o'sish salohiyatiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3.2. Soliq tushumlarining kamayishi

Ishsiz yoshlar soliq to'lamasligi davlat byudjetiga tushishi kerak bo'lgan mablag'larni kamaytiradi. Taxminan hisoblaganda, har bir ishsiz yosh davlat byudjetiga yiliga 1,5-2,5 million so'm soliq daromadini yo'qotishiga olib keladi. 290 ming ishsiz yosh (2025) hisob-kitobida bu 435-725 milliard so'm mablag'dan mahrum bo'lishni anglatadi.

3.3. Ijtimoiy ta'minot xarajatlarining oshishi

Ishsiz aholiga beriluvchi nafaqalar, ijtimoiy yordam va moddiy qo'llab-quvvatlash dasturlari davlat byudjeti uchun qo'shimcha yuk hisoblanadi. 2024-yilda 'Yoshlar daftari' dasturi doirasida 345 mlrd so'm yordam ko'rsatilganligi ushbu yukni tasdiqlaydi.

4. Ishsizlikning ijtimoiy oqibatlari

Yoshlar ishsizligining ijtimoiy oqibatlari nafaqat iqtisodiy, balki insoniy rivojlanish nuqtai nazaridan ham jiddiy ahamiyatga ega. Quyidagi 2-jadval asosiy ijtimoiy oqibatlarni aks ettiradi:

2-jadval. Yoshlar ishsizligining ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari

Oqibat turi	Muammo	Ta'sir darajasi
Iqtisodiy oqibatlar	YaIMning pasayishi, soliq tushumlarining kamayishi	YaIM ga -1.2% ta'sir (Okun qonuni asosida)
Ijtimoiy oqibatlar	Kambag'allik, oila parchalanishi, ijtimoiy keskinlik	Kambag'allik darajasi 2024: 8.9%
Psixologik oqibatlar	Depressiya, o'z-o'ziga ishonch pasayishi	Ishsiz yoshlarning 34% ruhiy muammolarni boshdan kechiradi
Migratsiya	Mehnat muhojirligining oshishi	Yillik 300-400 ming kishi tashqariga ketmoqda
Jinoyatchilik	Radikalizm va jinoyat ko'chasiga kirish xavfi	Jinoyatlarning 28% ishsiz yoshlar tomonidan sodir etiladi

Manba: Muallif tomonidan turli manbalar asosida tuzilgan.

4.1. Kambag'allik va ijtimoiy muammolar

O'zbekistonda kambag'allik darajasi 2024-yilda 8,9 foizni tashkil etgan bo'lib, ushbu ko'rsatkich 2025-yil yakuniga kelib 6 foizga tushirilishi rejalashtirilgan. Kambag'allikning asosiy omillaridan biri — yoshlar ishsizligi hisoblanadi. Ish topa olmagan yoshlar bo'lajak oilalarda moddiy muammolarni keltirib chiqarishi, erta nikohning barbod bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin.

4.2. Mehnat muhojirligining oshishi

Ish topa olmagan yoshlarning bir qismi chet elga mehnat muhojiriga chiqadi. Bu holat insoniy kapitalning mamlakatdan chiqib ketishiga, ya'ni 'miyalar oqimi' muammosiga olib keladi. Mamlakat iqtisodiyoti uchun malakali kadrlar yo'qotilishi uzoq muddatli salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

4.3. Ijtimoiy xavfsizlikka tahdid

Prezident Mirziyoyevning ta'kidlashicha, o'z vaqtida band bo'lmagan yoshlar nomaqbul ishlarga qo'l urishi, diniy radikalizm ta'siriga tushib qolishi, jinoyat ko'chasiga kirishi mumkin.

Yunusobod, Asaka, Sharof Rashidov va boshqa bir qator hududlarda yoshlar bandligi borasidagi ishlar qoniqarsiz deb baholangan.

4.4. Psixologik va ruhiy oqibatlar

Ishsizlik psixologik jihatdan ham katta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Uzoq muddatli ishsizlikni boshidan kechirgan yoshlarda depressiya, o'z-o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi va ijtimoiy izolyatsiya kuzatiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ishsiz yoshlarning taxminan 34 foizi turli xil psixologik muammolarni boshdan kechiradi.

5. Davlat siyosati va bandlik dasturlari

O'zbekiston hukumati yoshlar ishsizligini kamaytirish maqsadida bir qator muhim chora-tadbirlarni amalga oshirib kelmoqda. 2025-yilning 14-fevralida bo'lib o'tgan maxsus yig'ilishda yoshlar ishsizligiga barham berish ishlari yangi bosqichga ko'tarilishi e'lon qilindi. Quyidagi 3-jadvalda asosiy dasturlar va ularning natijalari keltirilgan:

3-jadval. Yoshlar ishsizligini kamaytirish bo'yicha davlat dasturlari (2024-2025)

Dastur nomi	Asosiy maqsad	2024-2025 natijalari
Yoshlar daftari	Muhtoj yoshlarni qo'llab-quvvatlash	345 mlrd so'm yordam ko'rsatildi
Bandlik dasturi 2025	Yoshlarga kasb o'rgatish, ishga joylashtirish	126 trln so'm ajratildi, 378 ming mikroloyiha
Mahalla bankirlari	Kredit mahsulotlari orqali daromad yaratish	250 ming nafar qamrab olindi
Oliy ta'limni kengaytirish	OTMLar sonini oshirish, qamrovni kengaytirish	Qamrov 42%ga yetdi, OTMLar 3 barobar ko'paydi

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot xizmati ma'lumotlari.

Oliy ta'lim qamrovining 42 foizga yetkazilishi va oliy ta'lim muassasalari sonining 3 barobar ko'paytirilishi yoshlarni mehnat bozoriga tayyorlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayollar uchun kontraktlarning davlat tomonidan qoplanganligi esa talaba qizlar sonining 11 barobar oshishiga sabab bo'ldi. Biroq ta'lim sifatini oshirish va kasbiy ko'nikmalarni mehnat bozori talablari bilan muvofiqlashtirish hali ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Yuqorida bayon etilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda yoshlar ishsizligi kompleks iqtisodiy va ijtimoiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu muammoning uchta asosiy sababi mavjud:

Birinchidan, demografik bosim — har yili mehnat bozoriga ko'p sonli yangi ishchi kuchi kirib kelishi talab va taklif o'rtasidagi nomutanosiblikni keltirib chiqarmoqda. 2030-yilga borib bu ko'rsatkich yiliga 1 million kishiga yetishi kutilmoqda.

Ikkinchidan, ta'lim va mehnat bozori talabi o'rtasidagi tafovut — ko'plab bitiruvchilar real iqtisodiyot talab qilayotgan malakadan mahrum holda mehnat bozoriga chiqmoqda. OTMLar sonining oshishi iqtisodiyot talabiga mos ta'lim sifatini avtomatik ta'minlamaydi.

Uchinchidan, hududiy notekislik — Buxoro, Navoiy, Samarqand kabi ayrim shaharlarda ishsizlik 4 foizdan pastga tushgan bo'lsa, Yunusobod, Asaka, Chiroqchi kabi hududlarda bandlik borasida jiddiy muammolar mavjudligicha qolmoqda.

Davlat dasturlarining ijobiy natijalari ko'zga tashlanayotgan bo'lsa-da, 2025-yilda mehnat bozoriga kiradigan yoshlarning 37 foizi (taxminan) hali ham ish bilan to'liq ta'minlanmagan holda qolmoqda. Bu ko'rsatkich davlat siyosatining yetarlicha samarali bo'lmagan jihatlarini aniqlash zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Ushbu maqola tahlili asosida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

1. O'zbekistonda yoshlar ishsizligi darajasi umumiy ishsizlikdan ikki barobar yuqori bo'lib, bu hol iqtisodiy o'sish salohiyatiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Okun qonuni asosida hisoblanganda, yoshlar ishsizligi YaIM hajmini yiliga kamida 1-1,5 foizga qisqartirishga olib kelmoqda.

2. Ishsizlikning ijtimoiy oqibatlari — kambag'allik, mehnat muhojirligining oshishi, jinoyatchilik va radikalizm xavfining kuchayishi — muammoni faqat iqtisodiy emas, balki milliy xavfsizlik darajasida ko'rib chiqishni taqozo etadi.

3. Davlat bandlik dasturlari ijobiy natijalar bermoqda, biroq ta'lim va mehnat bozori ehtiyojlari o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish, hududiy nomutanosiblikni kamaytirish masalasida qo'shimcha sa'y-harakatlar talab etiladi.

Muammoni hal etish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

- Kasbiy ta'lim va qayta tayyorlash tizimini zamonaviy iqtisodiyot talablariga moslashtirish;
- Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash orqali yangi ish o'rinlari yaratishni jadallashtirish;
- Hududlar bo'yicha ishsizlik monitoringini kuchaytirish va maqsadli chora-tadbirlar amalga oshirish;
- Yoshlar tadbirkorligini rag'batlantirishga yo'naltirilgan moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish;
- Xorijiy investitsiyalarni ishsizlik darajasi yuqori hududlarga yo'naltirish bo'yicha maxsus rag'batlantirish tizimini joriy etish.

Ishsizlik muammosini kompleks va tizimli hal etish O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining strategik vazifasi hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligini oshirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-fevraldagi yoshlar bandligiga oid yig'ilish materiallari. Gazeta.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Yoshlar statistikasi. — stat.uz, 2025.
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Mehnat bozori ko'rsatkichlari, 2022-2025. — Toshkent, 2025.
4. Quronboyev Q. O'zbekistonda ishsiz yoshlar soni haqida ma'lumot. — Uz24.uz, 2024-yil 29-oktabr.
5. UNDP Uzbekistan. Youth potential and opportunities in Uzbekistan. — undp.org, 2024.
6. Gazeta.uz. O'zbekistonda 2026-yilda kambag'allik va ishsizlik. — gazeta.uz, 2025-yil 20-noyabr.
7. Okun A.M. Potential GNP: Its Measurement and Significance. — Yale University, 1962.
8. Ilmiy anjumanlar. Yoshlar bandligi muammolari. — ilmiyanjumanlar.uz, 2024.
9. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT). World Employment and Social Outlook — Trends 2025. — Geneva: ILO, 2025.
10. O'zbekiston Respublikasi «Yoshlar to'g'risida»gi qonun, 2016-yil yanvar.